

**TEACHER TRAINING IN THE CONDITIONS
OF GLOBAL UNCERTAINTY CHANGES:
EDUCATIONAL REQUESTS AND CHALLENGES**

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ
НЕВИЗНАЧЕНИХ ЗМІН: ОСВІТНІ ЗАПИТИ ТА ВИКЛИКИ**

Hanna Ivaniuk¹
Yevhen Antypin²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-195-4-26>

Abstract. The article, based on the results of the study of the collective theme «Psychological and pedagogical support of personal and professional development of future teachers in the implementation of new educational standards», highlights the main directions of modernization of future teachers to raise it to the best world standards. Theoretical and practical achievements of Ukrainian and foreign scientists are analyzed and generalized, which allowed to systematize the strategic directions of teacher training in the postmodern era. According to the logic of the research, the goal is to analyze and substantiate theories and effective practices of teacher training, clarify anthropocentric, axiological, technological, innovative concepts of the new teacher training strategy and characterize their multidimensionality. The essential features of the concepts of teacher training in the conditions of indefinite changes are specified.

A set of methods was used to solve the goals and objectives, namely, general scientific: analysis, synthesis, comparison to clarify the conceptual and terminological apparatus and the development of the research process; constructive-genetic – to clarify the purpose, objectives, content and features of the organization of the process of teacher training in conditions of uncertain changes; comparative analysis – in order to identify productive changes in the training of teachers in foreign countries,

¹ Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Pedagogy and Psychology,
Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine

² PhD in Pedagogy, Senior Lecturer of the Department of Pedagogy and Psychology,
Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine

in particular those that are members of the European Union and can be adapted in the educational space of Ukraine; hermeneutic – for a new reading and interpretation of scientific positions on this issue by Ukrainian and foreign researchers of different years. According to the results of theoretical analysis, internal and external challenges have been identified and highlighted, which necessitate changes in the training of teachers at different levels: conceptual, organizational and technological. The paper presents and characterizes innovative models of education that prove their ability to develop in today's globalized educational space. The priority of the axiological dominant of the process of teacher training is established, which is based on homocentric priorities, preparation for the life of a happy person, personal development of the culture of environments and humanistic pedagogy. The concept of «personal and professional growth of future teachers» is specified and characterized, which we consider as: expediently organized process of forming personal and professional qualities of a teacher, ability and readiness for self-development to produce new ideas and ways. In the process of studying a significant theoretical and empirical array of information, substantiates the essence and structure of personal-professional strategy of teacher training, describes its components, namely: value-motivational, procedural-research, reflective, skills of the XXI century. The complex task of combining pedagogical theory and training practices of teachers capable of solving pedagogical, psychological and cultural functions, ready to change the goals of human education in a globalized space. The multi-vector nature of personal and professional development of future teachers in the educational process of higher education is highlighted. On the basis of the comparative analysis the productive achievements of foreign pedagogical thought and practice in the context of search of innovative ways of preparation of teachers in the conditions of indefinite changes are covered. The generalizations presented in the article can be used for further scientific and practical research.

1. Вступ

Нові запити на освіту людини зумовлюють пошук продуктивних теорій і практик підготовки вчителя. Це питання є провідним в умовах реалізації реформи «Нова українська школа». Нові запити на освіту пов'язані зі зростанням її поліфункціональності в сучасному

глобальному просторі, а отже і сформованою готовністю особистості до освіти впродовж життя та самоствердження в ситуаціях непередбачуваних змін – екологічних, економічних, санітарно-епідеміологічних, політичних. Зазначені суспільні запити на освіту зумовлені також технологізацією глобального простору – злиттям інформаційних і біотехнологій із долученням штучного інтелекту, що цілком прогнозовано веде до зникнення традиційних професій у різних галузях і творення штучним інтелектом нових. У цих умовах на часі вдосконалення професійних стандартів підготовки вчителя до формування в нового покоління дітей навичок XXI століття, емоційного інтелекту, способів дослідницького навчання та готовності до застосування нових знань у змінних умовах. Нині в міждисциплінарному вимірі (філософії, педагогіці, антропології, культурології) триває пошук нових людиноцентричних концепцій підготовки вчителів на відміну від усталеної в XX столітті ліберально-знаннєвої.

2. Питання освітніх практик і концептів підготовки педагогів у сучасному науковому дискурсі

Зазначену наукову проблему розглядаємо в руслі українських і зарубіжних практик підготовки вчителя, що становлять інтерес для вироблення антропоцентричних, аксіологічних, технологічних концептів у вимірі нової стратегії підготовки фахівців із педагогічної освіти. Безперечно педагогічна наука та практика є носієм корисних напрацювань багатьох поколінь мислителів, просвітитків, учених і учителів-практиків. Кращі ідеї нині реалізуються в різних моделях освіти та підготовки вчителів. Очевидним є те, що на тлі глобальних технологічних та інформаційних трансформацій вичерпані уявлення про навчання і освіту людини для виконання певних функцій, тому на часі – відкриття людини світові, як зауважив сучасний український учений І. Зязюн [8, с. 53]. Відповідно до викладеної вище І. Зязюном, інтерпретації антропологічної магістралі поступу освіти, системне і цілісне знання про людину становить базис для її цільової рефлексії задля самопізнання, саморозвитку у процесі навчання і підготовки вчителів до професійної діяльності.

Означена проблема пошуку ефективних шляхів підготовки вчителя не нова в сучасному науковому просторі. Так В. Огнев'юк розкри-

ває у глобальному вимірі, сутнісні особливості проектування освіти XXI століття задля розвитку конкурентоспроможного суспільства [13, с. 37–44]. У наукових розвідках С. Сисоєвої схарактеризовано провідні аспекти компетентісно зорієнтованої вищої освіти, індикатори вимірів її якості [17, с. 18–45]. Аксіологічні стратегії, їх характеристики щодо підготовки вчителя висвітлено колективом авторів у «Білій книзі національної освіти України» [2, с. 269–273].

Означена проблематика є предметом наукового дискурсу в середовищах зарубіжних експертів. Окремі, розвідки репрезентують системні філософські, соціальні, культурні, економічні напрями у руслі суспільних запитів і нових викликів. У праці «21 урок для XXI століття» Ю. Харарі подано означену проблему з позицій затребуваності змін в освіті відповідно до вимог цифрової цивілізації, а саме: техногенних і технологічних, зникнення багатьох, звичних професій і появи нових, що будуть задіяні в обслуговуванні штучного інтелекту; вибудовування цілісного освітнього простору, орієнтовано на людину [4].

Предметом осмислення є низка концептуальних ідей Кена Робінса, у яких автор не лише подає достатньо цілісний аналіз суцього стану системи освіти (у світовому контексті), а й розкриває власне бачення стратегічних позицій щодо розв'язання назрілих суперечностей між: цілями батьків щодо навчання і освіти їхніх дітей і надмірною стандартизацією навчання на всіх рівнях, традиційними системами освіти, що успадковані від попередніх періодів і потребами цифрової цивілізації в підготовці до життя творчих людей, здатних до самовизначення зі сформованими громадянськими якостями. На думку К. Робінсона, на часі пошук і утвердження системи освіти, що ґрунтується на провідних принципах – поваги до людей і їхніх цінностей, самовизначення та розвитку і повноцінного життя особистості. Згідно з висвітленим концептом чільне місце належить особистісній, культурній, соціальній, економічній і цільовим компонентам. К. Робінсон висловлює міркування щодо сутності мети нової системи освіти, як: допомоги людині в максимальному розумінні нею оточуючого світу, виявленні її талантів задля особистої реалізації, становлення відповідального і активного громадянина своєї країни [23, с. 4–5].

На філософському рівні здебільшого розглядають ключові напрями підготовки фахівців освітньої галузі, а саме: світоглядний, мораль-

ний, духовний розвиток людини задля формування її готовності та здатностей відповідати на нинішні і майбутні виклики; вироблення концепту та функціонування єдиного освітнього простору (європейського, світового); проектування моделей підготовки педагогів на засадах міждисциплінарного синтезу [7]. У цьому контексті сучасні українські вчені розглядають трансформацію освітніх систем згідно з потребами суспільства та адекватними освітніми парадигмами [1; 2].

З огляду на важливість розв'язання актуальної науково-практичної проблеми, значний інтерес становлять концепти Г. Гегеля про культуру як досягнення людиною філософських знань у глобальному вимірі [6, с. 83], що є корисними для вибудовування основ освіти та підготовки вчителів у цілісному вимірі.

Відповідно до охарактеризованого вище філософського підґрунтя, на методологічному рівні актуалізовано розроблення новітньої теоретичної моделі освіти (сукупності компонентів педагогічної діяльності), оскільки, педагогічна теорія відображає не лише суцільний стан педагогічної дійсності, а й визначає науково обґрунтовану стратегію перспективних педагогічних практик [12, с. 118].

Результати аналізу, актуальних у сучасному науковому полі концептів підготовки педагогів в умовах невизначених змін, дають підстави для виокремлення першорядності гомоцентричних домінант, що ґрунтуються на визнанні пріоритету людини (особистості) та її цінностей, які втілюються в меті освіти на всіх її рівнях. Гуманістична реконструкція наук про освіту і вартісних практик підготовки педагогів уможливить гармонізацію мети та завдань професійної освіти вчителів із потребами людини та її цінностями, з метою подолання цивілізаційних викликів. Загалом сучасні українські та зарубіжні дослідники здебільшого підтримують суб'єктно-гуманістичний концепт щодо відповідності мети освіти (на всіх рівнях) до потреб, які актуалізовані можливими глобальними непередбачуваними змінами.

На практичному рівні дослідження актуалізованої наукової проблеми, першорядність становить завдання вироблення механізмів підготовки педагогів до використання новітніх освітніх технологій. Завдання полягає в пошуку шляхів розв'язання проблеми переходу від теоретичних узагальнень до інноваційних практик, що забезпечують перехід від освіти обслуговування (спадку попередніх років індустрі-

ального періоду), до – освіти розвитку й підготовки до життя щасливої людини.

Логіка дослідження педагогічних явищ і процесів вимагає з'ясування причин (викликів) що, їх зумовлюють. Соціально-економічні перетворення в глобальному вимірі, визнання освітнього інтелекту важливим стратегічним ресурсом зумовили проектування системних змін в галузі освіти, зокрема й підготовки педагогів. Відповідно до викликів, як на суспільному рівні так і, в глобальному вимірі, актуалізовано нові параметри щодо освіти молодшої генерації, які ґрунтуються ціннісних домінантах – відкритості, терпимості, партнерства, громадянськості, соціально-значущої діяльності, діяльності у громаді.

До внутрішніх викликів щодо вдосконалення підготовки вчителів в Україні відносимо такі: суспільні запити на педагога з інноваційним мисленням, здатного до організації освітнього процесу, що ґрунтується на нинішніх наукових здобутках наук про людину, природу та суспільство, (інтеграції людинознавчого змісту); готового вміло поєднувати корисні традиційні освітні практики та сучасні цифрові технології і відповідати за власну діяльність.

Відтак стратегічне завдання полягає в розкритті ключових ідей і магістральних напрямів підготовки педагогів закладів загальної середньої освіти, закладів дошкільної освіти, що є визначальними в забезпеченні умов для отримання вартісних у змінному світі знань і способів діяльності, а також розвитку здатності і готовності особистості до самовдосконалення та самореалізації впродовж життя.

3. Ретроспективний огляд європейських практик підготовки педагогів

Розбудова глобального освітнього простору, актуалізована євроінтеграційним поступом України, вимагає дослідження особливостей зарубіжних освітніх систем задля прогнозування особливостей підготовки педагогів в умовах різних викликів і непередбачуваних змін. Нині європейська модель освіти та підготовки педагогів функціонує згідно з цивілізаційними культурними надбаннями, а саме: партнерської педагогіки, вибору особистістю власної траєкторії професійного зростання на тлі альтернативних освітніх систем. У цій моделі вагоме місце відводять реалізації діяльнісного підходу, навчанню на дослі-

дженнях із галузей: соціальної психології, антропології, соціальних комунікацій. З огляду на актуальність європейських практик в руслі реформування освіти в Україні, важливими є функціональні зв'язки між державними інституціями та соціальними середовищами задля забезпечення ключових принципів: рівності (доступність освіти для всіх громадян гарантовано державою); прав індивіда на освіту (державне фінансування, контроль і організація освітніх послуг). У європейському вимірі освіта розглядається в руслі світової культури, а людина – її носієм і творцем. Домінанти свободи особистості, права на розвиток і саморозвиток, самореалізації творчого потенціалу впродовж життя увиразнюють європейський вимір освіти, а демократичні цінності утверджуються в індивідуалізації навчання та розмаїтті варіативних форм підготовки педагогів.

В європейському освітньому просторі школа виконує завдання забезпечення умов для індивідуального розвитку особистості й формування відповідальних громадян об'єднаної Європи. Відтак чільне місце в європейському вимірі належить побудові балансу між навчанням і вихованням майбутніх педагогів у широкому сенсі. Магістральним напрямом утвердження європейської моделі є якість освіти та засоби її досягнення. У цьому контексті значна увага приділяється розробці та обґрунтуванню індикаторів якості діяльності закладу освіти, згідно з якими оцінюють результати навчальних досягнень учнів, систему взаємодії вчителів і учнів, джерела фінансування, сприятливість соціального середовища для особистісного та професійного розвитку здобувачів освіти. Успішним вважають заклад освіти за таких умов: узгодженої діяльності всіх суб'єктів і реалізації чітких завдань, інтеграції змістового забезпечення; діяльного навчання (навчання на дослідженнях), максимально наближених до життя проектної діяльності, професійної спрямованості завдань, узгодженого педагогічного управління, систематичного вдосконалення кваліфікації педагогів і їхньої готовності працювати в команді, виконання правил і розпоряджень, співпраці з батьками та громадами й органами місцевого управління.

У руслі студіювання наукової проблеми, варто зауважити послідовність оновлення змістово-технологічного та організаційно-структурного забезпечення підготовки вчителя (педагога) у сув'язі зі змінами щодо стандартів дошкільної, повної загальної середньої освіти.

За результатами компаративного аналізу з'ясовано: в європейській моделі освіти суспільні запити трансформуються в оновлені критерії та курикулами. Значна увага надається виробленню концепції підготовки фахівців освітньої галузі та уточненню ключових цінностей, особливостей організації процесу навчання, адмініструванні й удосконаленні нормативно-правової бази, створенні сприятливого освітнього середовища. У вказаній моделі важливими є професійні вимоги до вчителя, а саме: професіоналізм; готовність до взаємодії зі спільнотами та різними соціальними й державними інституціями, дотримання норм культури школи. На підставі аналізу вищенаведеного, зауважимо, що якість освіти в європейській моделі визначається як результат трьох взаємопов'язаних чинників: освіченості вчителя, системи роботи закладу освіти, соціально-культурного оточення.

4. Інноваційний концепт відкритої освіти

У перебігу наукового пошуку значний інтерес становить інноваційна теорія та практика відкритої освіти, що може бути корисною задля подолання викликів, зумовлених пандемією COVID-19 і вибудовування перспективних моделей підготовки педагогів. Модель відкритої освіти, достатньо успішно впроваджується в низці країн, а саме: Великій Британії (розроблення і впровадження відкритих ресурсів із використанням досвіду США, Китайської Народної Республіки, В'єтнаму – на основі вдосконалення, запозиченої в США системи Course Ware) [4, с. 7–10]. Автори праці «Відкрита освіта: колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкриті знання» актуалізують магістральні проблеми підготовки педагогів, а саме: відкриті освітні технології, що сприяють вільному поширенню інформації з метою вдосконалення освітньої галузі; відкриті підходи до викладання і навчання задля подолання міжкультурних перепон і модернізації механізмів якісного поступу освіти-відкритий контент; відкриті знання: процес і результат діяльнісного навчання та взаємодії з іншими задля вирішення проектних особистісних і програмних цілей [4, с. 30].

Відкриту освіту автори (названої вище книги) розглядають, як перспективну модель, результативність якої dokonано презентують гнучкі системи освіти в технологічно усталених країнах і, як стратегію в умовах становлення і розвитку інтегрованого освітнього простору в умо-

вах подолання викликів суцїої і майбутньої доби. Відкрите навчання потребує окремих досліджень, однак сучасна педагогічна наука дає змогу схарактеризувати її особливості, до яких відносимо індивідуальне навчання. Індикаторами індивідуального навчання є: цілісний розвиток особистісних і професійних якостей студента, готовність працювати та організувати роботу в групі, вдосконалення практичних умінь (в цифровому середовищі), самостійність, адекватність освітніх потреб і власних дій щодо їх реалізації, самостійна пошукова діяльність. Цьому сприяє розширення соціального поля освітнього простору.

Важливим компонентом відкритого навчання (освіти) є, відповідно структурований і відкритий у цифрових ресурсах контент, що забезпечує безперешкодно передачу знань. Індикаторами тут слугує переосмислення сутності знання, трансформація репродуктивних знань у функціональні, що слугують інструментом для когнітивного розвитку особистості, отримання нових знань і досвіду, корисних у конкретних видах діяльності особистості та для професійного зростання здобувачів освіти.

Попри культурне різноманіття в сучасному глобальному вимірі, людство об'єднують технології, а отже важливим системотвірним чинником освіти в глобальному вимірі розглядаємо технологічний концепт процесу підготовки педагогів. Технології є компонента загальної культури людства й визначають якісні зміни до підготовки педагогів нової генерації. Актуальною нині залишається проблема – **«як навчати»**, однак не менш важливою є й те, **«чому вчити»**. В умовах цифровізації різних сторін суспільного життя, що супроводжується впровадженням у виробничі процеси сучасних технологій, знання швидко втрачають новизну і затребуваність. Відтак, здобуті педагогами у процесі їхньої професійної підготовки знання, навички, вміння втрачають значущість. Тому процес підготовки вчителів, вихователів дітей дошкільного віку має бути орієнтованим на ефективну їхню взаємодію з ІКТ нового покоління, що актуалізує розвиток гнучких систем освіти зокрема й професійно-педагогічної.

5. Антропоцентричний концепт: суб'єктність і багатовимірність підготовки педагогів

У руслі наведеного концепту, підготовку педагогів розглядають як багатовимірну сферу міжособистісної взаємодії, що сприяє забезпе-

ченню адекватних до потреб особистості умови для навчання, застосування нових знань, умінь, навичок і способів діяльності. Безперечно магістральною місією системи підготовки педагогів є людина у всіх її проявах. У філософській антропології людина розглядається діяльним суб'єктом, здатним до самовизначення, власного вибору та перетворення суцільної нині дійсності.

Багатовимірність концептів підготовки педагогів знаходиться у психофізіологічній і соціокультурній площинках. Контекстною є праця Канта «Антропология з прагматичних міркувань», у якій автор зробив спробу створити проект посібника – «Людинознавство» (за трьома напрямками – антропометричним, інтегративним, прагматичним). Пошук нових концепцій підготовки педагогів актуалізує модернізацію людинознавчого контенту, що розкриває психофізіологічну сутність людини (дитини), а також її суб'єктність у координатах: минулого, теперішнього, майбутнього. Оскільки людина характеризується насамперед її природженою здатністю до розвитку та саморозвитку в змінному світі, вона виконує перетворювальну функцію щодо явищ і процесів. Доконаним є положення про багатовимірність процесу розвитку людини у філогенезі і онтогенезі. Варто брати до уваги те, що на розвиток людини впливає низка чинників: космос і його активність, явища природи і цикли; спадковість (генетичні програми); стан соціуму і його культура, умови життя поколінь і конкретного індивіда та його діяльність, що характеризується автономним вибором [10, с. 14].

У руслі теоретичних студій антропоцентричного концепту підготовки педагогів в умовах розбудови нової української школи (реалізації базових стандартів дошкільної освіти, 2020, стандарту підготовки вчителя початкових класів, 2020) виявлено, що навчальний курс «Людинознавство» є осердям змісту підготовки (за освітніми програмами «Дошкільна освіта», «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня. Попри те, що зберігається затребуваність щодо вдосконалення формування спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, – на часі інтеграція знань про людину та її цінності. У зазначеному контексті актуалізовано зв'язки історичної, культурної і соціальної антропології – для засвоєння цілісних знань про розвиток людини в різноманітному соціокультурному просторі. Такі знання потрібні кожному вихователю дітей дошкільного віку, вчителю початкових кла-

сів для узгодження цілей, які ставлять батьки щодо освіти їхніх дітей із суспільними цілями, потребами та інтересами самої дитини. Беззаперечним є інтерес до наукового напрямку екології людини, що на міждисциплінарному рівні висвітлює взаємодію людини з природою та їх взаємовпливи. Слушним і на часі є збагачення змісту навчальних дисциплін природничо-математичної галузі змістом, що розкриває сутнісні зв'язки людини в природному доквіллі. У руслі антропоцентризму, на основі психології мовлення і комунікації із загальною теорією мови, отримала розвиток нова галузь знань – психолінгвістика. В контексті підготовки педагогів важливою є міждисциплінарна складова психолінгвістики, що може збагатити змістове поле підготовки педагогів.

Вироблення магістрального плану підготовки здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності потребує цілісного і системного підходів засвоєння всіх граней життєдіяльності людини. З огляду на те, що людина є суб'єктом соціокультурного середовища і впливає на його збагачення (може руйнувати) – її розвиток і саморозвиток співвідноситься з притаманними їй цінностями. Засвоєння аксіологічних знань про цінності життя і культури, духовний розвиток людини та її внутрішнього світу, ціннісні орієнтації посилює підґрунтя для осмислення розвитку людини в культурно-історичному процесі [5]. Зауважимо, що нова стратегія підготовки педагогів вибудовується з урахуванням взаємодії і взаємозбагачення культур, що визначають простір для життєтворчості людини та її існування загалом.

Утвердження особистісно орієнтованої парадигми освіти зумовила суб'єктність учня, студента у процесі навчання, утвердження реального життя і цінного досвіду людей. Діяльнісний концепт підготовки педагогів ґрунтується на корисних для молодшої генерації, національних і світових інноваційних практиках. У діяльності особистість реалізує як власні (індивідуальні), так і суспільно значущі сенси, а знання співвідноситься з уміннями: діяти, бути, жити. Особистісно вартісними є те, що в цьому контексті знання підпорядковуються завданням щодо досягнення результату – освітнього продукту (нові знання та способи діяльності, уміння застосовувати знання та вміння в нових умовах). У руслі реалізації діяльнісного концепту формується соціальна компетентність педагога: готовність і здатність до комунікації в команді,

налагодження партнерської взаємодії з батьками, дітьми дошкільного віку, учнями початкової школи, соціальними інституціями. Очевидним є те, що традиційні у авторитарній педагогіці принципи авторитету, дисципліни, змагальності змінюємо на нові, а саме: свободи, активності, діяльності, партнерства.

У контексті європейського виміру нова стратегія підготовки педагогів спрямована на подолання існуючої контраверсії між новими суспільними реаліями та станом нинішньої практики. Освіта не повинна йти у фарватері суспільних процесів, а має випереджувати їх.

6. Аксіологічний концепт у руслі пошуку нових освітніх теорій і практик

Відхід від догматичного (ідеологічно доцільного) трактування мети й завдань нової стратегії підготовки педагогів і модернізації сучасної школи актуалізує проблему цінностей людини у вимірі її буття. Тому важливими є уточнення аксіологічного концепту підготовки педагогів як на особистісному так і, на загальнодержавному та на регіональних рівнях. Вирощування майбутнього безумовно залежить від освіченості й ціннісних орієнтацій педагогів. Тому реалізація нової стратегії підготовки педагогів можлива за умови обґрунтування тих концептуальних ідей, що увиразнюють цінності людини. Оскільки сучасний студент, який вступить на перший курс університету, буде здійснювати педагогічний супровід тих, хто лише народжується – стрижнем фахової підготовки педагога є особистісно-ціннісна компонента. Тому нова стратегія підготовки педагогів ґрунтується на людинознавчих основах, що увиразнюють взаємовпливи і взаємозв'язки соціально-культурного середовища (сімейного, дошкільного, шкільного, соціально-психологічного, професійно-діяльнісного, інформаційного, референтно неформального), освітні та розвивальні ресурси гуманістичної педагогіки та цінностей людини, громади, суспільства. Вивчення аксіологічних концептів розвитку освіти (освітніх середовищ) і людини як носія та творця культури потребує інтеграції наукової інформації з різних галузей наук. Зазначена ідея є важливою для розуміння життєздатної сутності минулих здобутків соціально-культурного зростання для вибудовування індивідуально особистісних стратегій, що ґрунтується на базових цінностях.

Мова йде насамперед про систему цілей, завдань щодо забезпечення доцільно організаційних умов, засобів для розвитку особистості – громадянина, професіонала нового типу, що ґрунтується на домінанті – людина, як найвища цінність. Зауважимо, що основу дієвої нині європейської системи освіти людини, професіонала демократичного типу становлять провідні цінності, а саме: терпимість до інших культур і релігій, плюралізм думок, критичне усвідомлення історичного минулого й творення майбутнього, прийняття прав і свобод людини.

Актуалізація ціннісної складової нової стратегії підготовки педагогів пов'язана з важливістю культурного чинника для соціального самоствердження особистості, засвоєння людиною характерних для неї та її соціальної спільноти й культурного середовища способів мислення, норм, цінностей, традицій, звичаїв, ідеалів. Традиційно підготовка педагогів в освітньому процесі закладу вищої освіти насамперед має відповідати суспільним потребам. Однак, варто пам'ятати, що студент є носієм і продуктом цінностей. Ми поділяємо думку сучасного українського вченого В. Рибалка щодо провідних цінностей особистості, а отже і фахівця, а саме такими є: честь і гідність [16].

У контексті наукової проблеми підготовки педагогів в умовах нових суспільних запитів із врахуванням тих викликів, з якими стикається людина в світі, перенасиченому різноманітною та суперечливою інформацією, ціннісну компоненту розглядаємо в людиноствірному контексті. Цінності є визначальними щодо модернізації змісту, технологій і організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Оскільки педагогічна освіта загалом є цариною людинознавства, – цінності в освіті є гуманітарними, що ґрунтуються на філософських, етичних, естетичних ідеях, концепціях. Таким чином, людинознавча корекція педагогічної реальності може здійснюватися завдяки зміні прагматичної концепту на першорядний аксіологічний. Інтеграція знань про природу людини (особливості онтогенезу та філогенезу у різні періоди розвитку) і гуманітарних цінностей може бути досягнута за умови зорієнтованості освітнього процесу на поєднання засвоєння студентом фундаментальних знань і цілісного професійного мислення. Фахова підготовка має забезпечити середовище духовної культури особистості та формування у майбутнього педагога інтелекту, в широку

сенсі, людини з розвиненими етичною і естетичною соціальною відповідальністю за результати своєї праці. Педагогічна діяльність є багатовимірною, вона виражається психофізіологічними, дидактичними, естетичними, етичними детермінантами. З огляду на підготовку фахівців із галузі «Освітні, педагогічні науки» (сфери діяльності людина – людина) домінуючим у фаховій підготовці та діяльності вихователів дітей дошкільного віку, вчителів є етичний компонент освітньої стратегії, наповнення його ціннісними та моральними смислами, що мають як особистісну, так і суспільну значущість, а саме: відповідальність за результати власної педагогічної діяльності, ставлення до навколишнього середовища. Відповідальність розглядаємо найвищим мірилом педагогічної діяльності фахівця.

Вибудовування ціннісного (аксіологічного) конструкту особистісно професійної стратегії підготовки педагогів ґрунтується на загальнокультурних цінностях, що є засадничими в просторі міжкультурної взаємодії. Вони є суголосні з проголошеними у ст. 128 Договором Європейського Співтовариства і хартії соціальних прав, що прийняті Радою Європи (1989). У контексті проблематики пошуку аксіологічних ідей нової освітньої стратегії підготовки фахівців важливим є врахування принципів рівності, свободи, безпеки особистості. Передусім важливими є поняття, що отримали визнання європейської спільноти, а саме: позитивна освіта з урахуванням індивідуальних потреб людини та тих, які є домінуючими на ринку праці; розвиток універсальних здібностей до яких належать: самостійність, відповідальність, сформоване критичне мислення, робота в групі (команді), комунікація. Відтак метою підготовки фахівців освітньої галузі є створення умов для розвитку нового типу особистості: високоморального професіонала та відповідального громадянина, готового змінюватися й змінювати світ довкола себе. У контексті висвітленої проблематики, суголосною є концепція загальної культури молоді в європейському освітньому просторі, що інтегрує гуманістичну, наукову й діяльну (технологічну) складові. Саме культура становить основу розвитку ідентичності людини, сприйняття нею світу й усвідомлення результатів власних дій. З іншого боку, нове покоління людей має нові потреби, що зумовлюють чутливість до змін у процесі підготовки педагогів.

7. Особистісно професійна стратегія підготовки педагогів

Наші наукові міркування ґрунтуються на розумінні того, що нова українська школа потребує вчителя, готового до розв'язання багатьох людських потреб, насамперед тих, що зорієнтовані на дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Тому створювати умови для розвитку особистості у її триєдиній сутності може педагог із розвиненими особистісно-професійними якостями.

В умовах цифровізації суспільного життя сучасна школа потребує вчителя відповідального за себе й власний саморозвиток і за дітей, їхнє становлення в людських спільнотах; дослідники Helleve I. Grov Almås A., Bjørkelo B. обґрунтували концепт врахування етичних норм у цифровій компетентності вчителя та необхідності його саморозуміння в професії [22]. У праці «Assessing the professional identity of primary student teachers: Design and validation of the Teacher Identity Measurement Scale» [21], автори презентують науковий доробок, що розкриває інструментарій професійного розвитку вчителів початкових класів відповідно до їхньої мотивації, самовимірювання, самоефективності, прийняття рішень. Окремі аспекти цього явища розкрито в праці «Development of the self-determined learning model of instruction coaching model: Implications for research and practice» [20]. Дослідники запропонували експериментальну модель навчання коучінгу в професійній підготовці вчителя, яка становить практичну значущість з огляду на важливість готовності вчителя до відповідальності за власні дії та вчинки, розроблення індивідуальної освітньої траєкторії, самоконтролю та самооцінки професійного зростання.

Вивчення нормативних і правочинних джерел засвідчує, що Рада Європи актуалізувала ціннісну складову в контексті формування професійних компетентностей, а також особистісні сенси професійного розвитку. Європейською Комісією розроблено «Загальноєвропейські принципи вчительських компетентностей та кваліфікацій» [19]. У цьому документі визначено стратегії особистісно-професійного розвитку педагогів, що ґрунтуються на європейських цінностях, особистісних, діяльнісних смислах [19]. Також у Рекомендаціях 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 р. визначено

вісім основних компетенцій, які становлять цінність «для особистої реалізації та розвитку» [15].

У перебігу дослідження ми беремо до уваги окремі положення звіту Всесвітнього економічного форуму (Давос, 2016) про майбутні професії. В наведеному в тексті документі окреслено першорядність формування навичок, які є важливими для особистісного та кар'єрного зростання людини. До актуальних навичок XXI століття віднесено такі: комплексне розв'язання проблем, критичне мислення, креативність, комунікативність, уміння працювати в команді, налагоджувати зв'язки, адаптивність, емоційний інтелект [24].

Встановлено суголосність магістральних напрямів щодо підготовки вчителів початкових класів в європейській моделі та тих, що унормовані в Професійному стандарті «Вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти» [11; 14], а саме: формування в учителів початкових класів готовності до розроблення програм підвищення власного особистісно-професійного рівня. Так, у професійному стандарті «Вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2018) з-поміж переліку трудових функцій сучасного вчителя визначено й те, що у нього має бути сформована готовність до професійного саморозвитку, а відтак на етапі навчання у закладі вищої освіти особистісно-професійний розвиток студентів є першорядним. Тяглість зазначеної вище ідеї простежуємо в «Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [11].

Практичні аспекти особистісно-професійного розвитку майбутніх педагогів у перебігу вивчення навчальних дисциплін досліджено й узагальнено О. Венгловською, Л. Куземко, І. Новик, зокрема подано рекомендації щодо використання Інтернет ресурсів для особистісно-професійного зростання студентів педагогічних спеціальностей [3].

8. Висновки

За результатами теоретичних студій та емпіричних даних уточнено на поняттєвому рівні авторське визначення поняття «особистісно-професійне зростання майбутніх педагогів» і розглядаємо його як формування у майбутніх педагогів особистісних та професійних якостей, здатності

й готовності до розвитку і саморозвитку задля продукування нових ідей і способів діяльності на основі здобутих знань та вироблення власної траєкторії професійного зростання (Г. Іванюк) [9]. У процесі наукового пошуку обґрунтовано чотири компоненти особистісно-професійного розвитку майбутнього педагога: ціннісно-особистісний, пошуково-дослідницький, рефлексійний та навички XXI століття. На нашу думку, саме ці компоненти є важливими складниками особистісно-професійного розвитку майбутніх педагогів та певною мірою вони суголосні опису трудових дій і операцій вчителя початкових класів.

Значущим для особистісно-професійного підготовки педагогів є засвоєння ними інструментарію та логіки проведення діагностичних процедур і здатності до інтерпретації результатів особистісного зростання як дітей дошкільного і молодшого шкільного віку так і, здобутків власного особистісного зростання. Згідно з висвітленими вище концептами, особистісно-професійна стратегія підготовки педагогів – це комплекс взаємопов'язаних між собою умов, що ґрунтуються на базових моральних, соціальних цінностях і забезпечують піднесення особистісно та професійно значущої їхньої готовності до продукування нових знань і використання їх у змінному освітньому середовищі, здійснення рефлексії особистісно-професійного зростання під час пошукової діяльності.

Студіювання джерельної бази, освітніх програм підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності виявили недостатню увагу закладів вищої освіти до особистісної складової їхнього професійного розвитку. Ці міркування ґрунтуються на розумінні того, що професійне самовдосконалення сучасного студента пролонговані в часі. Тому важливо актуалізувати особистісну складову в підготовці майбутніх фахівців до професійно-педагогічної діяльності та їхнього безперервного навчання.

Відповідати на виклики часу, вдосконалювати довколишнє середовище та зберігати його від руйнувань може морально сформована особистість, здатна засвоювати знання, готова до їх творчого застосування й вироблення нових у діяльнісному поступі. Така особистість і фахівець освітньої галузі може бути підготовлений лише ефективною системою вищої освіти, орієнтованою в майбутнє. Тому передумовою і вирішальним поступом суцільної цивілізації, вибудовування її нової якості є випереджувальний розвиток системи освіти і передусім вищої педагогічної освіти.

Список літератури:

1. Андрущенко В. П. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. Київ : К.І.С, 2003. 296 с.
2. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексєнко [та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя ; НАПН України. Київ : Інформаційні Системи, 2010. 340 с.
3. Венгловська О., Куземко Л., Новик, І. Використання інтернет-ресурсів в особистісно-професійному розвитку майбутніх педагогів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4(88). С. 3–17.
4. Відкрита освіта : колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / За редакцією Тору Пійосі та М. С. Віджая Кумара / Переклад з англ. А. Іщенко, О. Насика. Київ : Наука, 2009. 256 с.
5. Выготский Л. С. Психология развития человека. Москва : Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005. 1136 с.
6. Гегель Г. Философия права. / Пер. с нем.: Ред. и сост. Д.А. Керимов и В.С. Нерсисянц; авт. вступ. ст. и примеч. В. С. Нерсисянц. Москва : Мысль, 1990. 524 с.
7. Гершунский Б. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). Москва : Вид.-во «Совершенство», 1998. 608 с.
8. Зязюн І. Філософія педагогічної антропології. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. 2008. № 10. С. 53.
9. Іванюк Г. І. Аксиологічний концепт нової освітньої стратегії підготовки педагогів. *Освітлогічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2018. № 3–4. С. 68–82.
10. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения. Москва : Ленанд, 2016. 200 с.
11. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» №2736-20 від 23.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 14.02.2022).
12. Нейматов Я. М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы. Москва : Алгоритм, 2002. 480 с.
13. Огнев'юк В. Освіта та конкурентоспроможність суспільства. *Освітлогія*. 2016. № 5. С. 37–44. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2016.5.3744>
14. Професійний стандарт «Вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти». (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18> (дата звернення: 01.02.2022).
15. Рекомендації 2006/962/ЄС Європейського парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 24.03.2021).
16. Рыбалка В. В. Психология чести и достоинства личности: культурологические и аксиологические аспекты. Одесса : «ІНТЕРПРІНТ», 2010. 414 с.

17. Сисоєва С. Компетентнісно зорієнтована вища освіта : формування наукового тезаурусу. Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. С. 18–45.
18. Харари Ю. 21урок для XXI века. Москва : «Синдбат», 2018. 440 с.
19. Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications. European Commission, 2004, 5.
20. Hagiwara M., Shogren K.A., Lane K.L., Raley, S.K., Smith S.A. Development of the self-determined learning model of instruction coaching model: Implications for research and practice. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*. 2020. № 55(1). P. 17–27.
21. Hanna, F. (Fadie), Oostdam, R. (Ron), Severiens, S.E, Zijlstra, B.J.H. Assessing the professional identity of primary student teachers: Design and validation of the Teacher Identity Measurement Scale. *Studies in Educational Evaluation*. 2020. Volume 64. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2019.100822>
22. Helleve, I., Grov Almås, A., & Bjørkelo, B. Becoming a professional digital competent teacher. *Professional Development in Education*. 2020. № 46(2). P. 324–336. DOI: <https://doi.org/10.1080/19415257.2019.1585381>
23. Ken Robinson & Lou Aronica. *Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*. New York : Viking Press, 2015. 292 p.
24. *New Vision for Education: Unlocking the potential of Technology*. World Economic Forum and Boston Consulting Group. Geneva: World Economic Forum. 2015. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

References:

1. Andrushchenko, V. P. (2003). *Strateghija reformuvannja osvity v Ukraini: rekomendaciji z osvitnjoji polityky* [Education Reform Strategy in Ukraine: Recommendations on Education Policy]. Kyiv: K.I.S. (in Ukrainian)
2. Kremen, V. H. (ed.). (2010). *Bila knygha nacionaljnoji osvity Ukrainy* [White Paper on National Education of Ukraine]. NAPN Ukrainy. Kyiv: Informacijni Systemy. (in Ukrainian)
3. Venhlovska, O., Kuzemko, L. & Novyk, I. (2019). Vykorystannja internet-resursiv v osobystisno-profesijnomu rozvytku majbutnikh pedagoghiv [The use of Internet resources in the personal and professional development of future teachers]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4(88), 3–17.
4. Toru Iiiosi & Vidzhaia Kumara, M.S. (ed.) (2009). *Vidkryta osvita: Kolektyvnyj rozvytok osvity cherez vidkryti tekhnologhiji, vidkrytyj kontent i vidkryte znannja* [Open education: Collective development of education through open technologies, open content and open knowledge] / A. Ishchenka & O. Nasyk, perklad z angl. Kyiv: Nauka. (in Ukrainian)
5. Vygotskiy, L. S. (2005). *Psikhologiya razvitiya cheloveka* [Psychology of Human development]. Moscow: Izd-vo Smysl; Izd-vo Eksmo. (in Russian)
6. Geigel', G. (1990). *Filosofiya prava* [Philosophy of law] / Per. s nem.: Red. i sost. D.A. Kerimov i V.S. Nersesyants; avt. vstup. st. i primech. V. S. Nersesyants. Moscow: Mysl'. (in Russian)

7. Gershunskiy, B. (1998). *Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka (v poiskakh praktiko-orientirovannykh obrazovatel'nykh kontseptsiy)* [Philosophy of Education for the 21st Century (In Search of Practice-Oriented Educational Concepts)]. Moscow: Vid.-vo «Sovershenstvo». (in Russian)

8. Zaziun, I. (2008). Filosofija pedagoghichnoji antropologhiji [Philosophy of pedagogical anthropology]. *Vocational education: pedagogy and psychology*, 10, 53.

9. Ivaniuk, H. I. (2018). Aksiologhichnyj koncept novoji osvithnoji strateghiji pidgotovky pedagoghiv [Axiological concept of a new educational strategy for teacher training]. *Educological discourse*: electronic scientific professional publication, 3–4, 68–82.

10. Kant, I. (2016). *Antropologiya s pragmaticheskoy tochki zreniya* [Anthropology from a pragmatic point of view]. Moscow: Lenand. (in Russian)

11. Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torghivli ta sil's'koghho ghospodarstva Ukrainy «Pro zatverdzhennja profesijnogho standartu za profesijamy «Vchytel'j pochatkovykh klasiv zakladu zaghaljnoji serednjoji osvity», «Vchytel'j zakladu zaghaljnoji serednjoji osvity», «Vchytel'j z pochatkovoji osvity (z dyplomom molodshogho specialista)» [Order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine «On approval of the professional standard for the professions», «Primary school teacher of general secondary education», «Teacher of general secondary education», «Primary education teacher (with a diploma of junior specialist)»] № 2736-20 vid 23.12.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (accessed 14 February 2022).

12. Neymatov, Ya. M. (2002). *Obrazovanie v XXI veke: tendentsii i prognozy* [Education in the 21st century: trends and forecasts]. Moscow: Algoritm. (in Russian).

13. Ohneviuk, V. (2016). Osvita ta konkurentospromozhnist'j suspiilstva [Education and competitiveness of society]. *Osvitohiya*, 5, 37–44. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2016.5.3744> (in Ukrainian)

14. Profesijnyj standart «Vchytel'ja pochatkovykh klasiv zakladu zaghaljnoji serednjoji osvity» [Professional standard «Primary school teacher of general secondary education»] (2018). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18> (accessed 01 February 2022).

15. Rekomendaciji 2006/962/JeS Jevropejskogho parlamentu ta Rady (JeS) «Pro osnovni kompetenciji dlja navchannja protjaghom usjogho zhyttja» [Recommendation 2006/962 / EU of the European Parliament and of the Council (EU) on core competences for lifelong learning]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (accessed 24 March 2021).

16. Rybalka, V. V. (2010). *Psikhologiya chesti i dostoinstva lichnosti: kul'turologicheskie i aksiologicheskie aspekty* [Psychology of honor and dignity of the individual: cultural and axiological aspects]. Odessa: «INTERPRINT». (in Russian)

17. Sysoieva, S. (2015). *Kompetentnisno zorientovana vyshha osvita: formuvannja naukovogho tezaurusu* [Competence-oriented higher education: the formation of a scientific thesaurus]. *Kompetentnisno zorientovana osvita: jakisni vymiry*. Kyiv: Kyiv. un-t im. B. Ghrinchenka, 18–45. (in Ukrainian)

18. Kharari, Yuval' (2018). *21urok dlya XXI veka* [21 lesson for the XXI century]. Moscow: «Sindbat». (in Russian)

19. Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications. European Commission, 2004, 5.
20. Hagiwara M., Shogren K.A., Lane K.L., Raley, S.K., Smith S.A. (2020). Development of the self-determined learning model of instruction coaching model: Implications for research and practice. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 55(1), 17–27.
21. Hanna, F. (Fadie), Oostdam, R. (Ron), Severiens, S.E, & Zijlstra, B.J.H. (2020). Assessing the professional identity of primary student teachers: Design and validation of the Teacher Identity Measurement Scale. *Studies in Educational Evaluation*, 64. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2019.100822>
22. Helleve, I., Grov Almås, A., & Bjørkelo, B. (2020). Becoming a professional digital competent teacher. *Professional Development in Education*, 46(2), 324–336. DOI: <https://doi.org/10.1080/19415257.2019.1585381>
23. Ken, Robinson & Lou Aronica (2015). *Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*. New York: Viking Press, 292 p.
24. New Vision for Education: Unlocking the potential of Technology. World Economic Forum and Boston Consulting Group. Geneva: World Economic Forum. (2015). Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf (accessed 14 February 2022).